

Arkæologisk Forum

Nr.38
2018

Debat

Mette Svart Kristiansen	3
Reformation, tro og arkæologi	
Konfessionalisering som arkæologisk arbejdsmark?	

Artikel

Bjarne Grønnow	7
Folket på Solsiden	
Fire årtier med den grønlandske Saqqaq-kultur	

Rolf Fabricius Warming	15
Praksistilgangen i kamparkæologi	
"The Practice Approach" og vikingetidens krigeriske praksisser	

Debat

Ole Thirup Kastholm	24
Matador med Rigsrevisionen	
Er den arkæologiske promillegrænse nået?	

Tema: Nye studieordninger

Mette Svart Kristiansen og Felix Riede	28
Mellem vision og det muliges kunst	
Ny bachelor- og kandidatuddannelse i arkæologi på Aarhus Universitet	

Per Ole Rindel	33
Ny studieordning på KU	
KA-uddannelsen i Forhistorisk Arkæologi har fået ny studieordning	

Redaktionen/MP	37
Oversigt over studieordninger på Aarhus Universitet og Københavns Universitet	

Mellem vision og det muliges kunst

Ny bachelor- og kandidatuddannelse i arkæologi på Aarhus Universitet

I 2016 blev der oprettet en ny bacheloruddannelse i arkæologi på Aarhus Universitet, som forener uddannelserne i forhistorisk arkæologi og middelalder- og renæssancearkæologi. Netop nu arbejdes på en ny kandidatuddannelse, som forener alle tre arkæologier på universitetet, idet også uddannelsen i klassisk arkæologi indgår heri. Uddannelsen forventes igangsat efteråret 2019. Her skal kort redegøres for de nye uddannelser og tankerne bag disse.

Fra FARK og MARK til ARK

Den nye uddannelse er resultatet af flere års stadigt tættere samarbejde mellem de to tidligere afdelinger på Moesgård, Afdeling for Forhistorisk Arkæologi (FARK) og Afdeling for Middelalder- og Renæssancearkæologi (MARK). Samarbejdet blev ansporet af både fagligt rationale og universitetets omlægninger mod stadigt større enheder, og i 2007 indgik afdelingerne et mere formelt samarbejde om nogle af fagenes metodiske og teoretiske moduler. I første omfang omhandlede det udvalgte discipliner på bacheloruddannelsen; i 2011 blev samarbejdet også udstrakt til dele af kandidatuddannelsen (Svart Kristiansen 2015). I 2012 blev de to afdelinger slået sammen til en Afdeling for Arkæologi (ARK; siden 2017 dog Afdeling for Arkæologi og Kulturarvsstudier efter oprettelsen af kandidatuddannelsen Sustainable Heritage Management), men stadig med to arkæologiuddannelser. Med den nye bacheloruddannelse i 2016 er nu også uddannelserne formelt lagt sammen. Det kan vist siges, at sammenlægningen har været strategisk fremsynet, idet de seneste års uddannelsespolitiske udviklinger lægger betydeligt pres på de mindste enheder på universiteterne, og mange små afdelinger – især inden for humaniora – er konkret lukningstruet.

Et nyt arbejdsmarked

Baggrunden for den nye uddannelse er først og fremmest den markante udvikling af arkæologisk praksis i løbet af de senere årtier. Denne udvikling – nationalt såvel som internationalt – af arkæologisk praksis i de senere årtier, både som akademisk disciplin og som arbejdsfelt uden for den videnskabelige verden, har givet arkæologien en ny teknisk og naturvidenskabelig profil. Det ses særligt i udgravningssituationen, hvor prospekterings- og dokumentations-

metoder i høj grad er instrumentstøttede og naturvidenskabelige metoder spiller en afgørende rolle. Også arkæologiens periodemæssige arbejdsfelt er ændret med den seneste museumslovs definition af væsentlige fortidsminder, som nu har etableret et antikvarisk rum for arkæologiske undersøgelser af nyere og nyeste tids kulturarv.

Den nye uddannelse imødekommer nutidens arkæologiske arbejdsmarked og ønskerne fra afdelingerne, primært lokale, kulturhistoriske museer, på en række punkter ved at:

- i højere grad at satse på digitale og naturvidenskabelige værktøjer og arbejdspraksis, blandt andet moderne udgravnings- og dokumentationsmetoder samt IT-applikationer
- inkludere naturvidenskabelige undersøgelsesmetoder af arkæologiske levn og kulturlandskaber
- give færdigheder inden for kulturarvsforvaltning, projektstyring og kommunikation
- udvide uddannelsens curriculum til nyere og nyeste tid
- give et tværfagligt kulturhistorisk overblik både nationalt og internationalt.

Bacheloruddannelse 2016

Den nye BA-uddannelse i arkæologi, som nu er i gang med sit første 'gennemløb', indeholder elementer fra de gamle uddannelser samt en del nye discipliner. Uddannelsen er en 1-faglig bachelor med specialisering i Forhistorisk arkæologi eller Historisk arkæologi defineret af tre periodespecifikke discipliner (30 ECTS). Undervisningsformen er en blanding af forelæsninger og projektorienteret undervisning, individuelle og gruppeorienterede øvelser, hands-on og ekskursioner.

Tema: Nye studieordninger på arkæologi

På 1. semester introduceres de studerende til arkæologi som arbejdsfelt og akademisk studiefelt. I *Introduktion til arkæologi* etableres grundlæggende viden om arkæologiens historiske udvikling, samspillet med det omgivende samfund og arkæologi som et professionelt arbejdsfelt. Den nye årgang rystes sammen i et studiefællesskab, men der lægges også lige fra starten stor vægt på en professionalisering af arbejdsindstillingen via rammesat gruppearbejde og forskelligartede portfolioopgaver. Forløbet er således ikke blot en introduktion til faget, men lægger igennem konstant engagement op til refleksion om faget og om den studerendes egne ønsker og ambitioner under og efter studiet. *Artefakter og økofakter* giver en introduktion til grundlæggende fundkategorier, materialetyper og fremstillingsteknologier i en kulturhistorisk kontekst. *Kulturhistorisk overblik* undersøger de store forandringer og dynamikker i menneskers miljø, økonomi, samfund og kulturmønstre fra pleistocæn til antropocæn i globalt perspektiv, og giver hermed en indgang til at forstå menneskets historie samt en baggrund for studiet af Nordeuropas arkæologi og centrale kildekategorier. Sidstnævnte fag følger på mange måder den britiske 'World Archaeology'-tradition – dog med konstant spejling i det sydskandinaviske – og lægger i den grad op til de studerendes refleksioner om historiske processer i komparativt perspektiv.

På 2. semester giver *Arkæologisk metode* forståelse for formaliseret metode i det antikvariske arbejde med et fokus på dimensionerne tid og rum og udvikler IT-færdigheder inden for forskellige registreringsopgaver og IT-baserede analyseformer. Her ligger også uddannelsens første uddannelsesgravning, *Arkæologisk feltpraksis*, hvor den studerende stifter bekendtskab med basale, praktiske udgravningstekniske opgaver, udgravningens organisation og arbejdsgange samt dannelse af basale fortolkninger. På 2. semester ligger det første af tre *Periodestudier*: Forhistorisk arkæologi I (Stenalder) eller Historisk arkæologi I (Tidlig middelalder og højmiddelalder). Periodestudierne I-III skaber en kronologisk sammenhængende viden om materiel kultur og kulturhistoriske processer i Sydsandinavien.

På 3. semester uddybes kendskabet til videnskabs-teoretiske positioner og problemstillinger samt grundlæggende teoretiske begreber og retninger inden for arkæologien i *Studium Generale*. Her ligger også studiets eneste reelle valgfag, nemlig det såkaldte

Internationaliseringsvalgfag, som indeholder en vifte af skiftende valgfagsudbud rettet mod alle bachelor-studerende på fakultet på tværs af deres centrale fag. Udbuddene har haft varierende relevans for de arkæologistuderende, men fra efteråret 2018 vil der være et fag inden for kulturarvsområdet udviklet af afdelingens egne kulturarvsforskere; dette fag er både tænkt at supplere den arkæologiske kerneuddannelse og som appetitvækker til vores kandidatuddannelse i bæredygtig kulturarvsforvaltning (Sustainable Heritage Management) eller beslægtede karriereveje. Semesteret afrundes af det andet *Periodestudie*, enten Forhistorisk arkæologi II (Bronzealder og ældre jernalder) eller Historisk arkæologi II (Senmiddelalder).

Fagets teoretiske og metodiske grundlag udbygges på 4. semester med *Materiel kultur og samfund* med vægt på at forstå materiel kulturs mangesidige roller i et samfund som basis for en mere kvalificeret fortolkning af det arkæologiske materiale, og på kritisk og argumenteret at kunne koble teori og en konkret arkæologisk problemstilling. Kurset bringes sammen med viden fra periodekurserne i spil i *Arkæologiske forskningsprocesser*, som igennem et projektorienteret forløb introducerer de studerende til de grundlæggende principper for videnskabelig praksis og deres konkrete anvendelse. Dette semester afholdes der desuden det sidste *Periodestudie*, Forhistorisk arkæologi III (Yngre jernalder og vikingetid) eller Historisk arkæologi III (Renæssance og nyere tid).

På 5.-6. semester er der særligt fokus på uddannelsens praksiselement samt anvendelse af naturvidenskab i arkæologien, i alt 25 ECTS. På 5. semester ligger *Bachelorprojektet* samt *Naturvidenskaber i arkæologi 1*. Med afsæt i arkæologiske nøglelokaliteter introduceres her til geo- og bioarkæologiske teknikker samt ikke-destruktiv prospektion og konkret brug og fortolkning af forskellige arkæologiske dateringsmetoder. På 6. semester giver *Naturvidenskaber i arkæologi 2* en indføring i praktisk laboratorie- og analysearbejde med arkæologisk relevante naturvidenskabelige metoder med henblik på at de studerende efterfølgende kan lægge naturvidenskabelige strategier for arkæologiske udgravninger. Disciplinen *Udgravningsledelse og antikvarisk virksomhed* er bacheloruddannelsens anden uddannelsesgravning, men her med vægt på at opnå viden, færdigheder og kompetencer inden for planlægning, ledelse og afrapportering af en arkæologisk udgravning.

Interesting times:

Visioner og politiske realiteter

We live in interesting times: Som så meget andet i universitetsverdenen er uddannelsen et kompromis mellem fagenes visioner, aftagermarkedets efterspørgsel og, i særdeleshed, politiske realiteter. Med den nye uddannelse var det oprindeligt ønsket at placere uddannelsen i arkæologi tydeligere i feltet mellem naturvidenskab og humaniora, at udnytte forskningsmiljøets bidrag til den digitale udvikling inden for humaniora mere indgående i undervisningen, og samtidig generelt udfordre den politiske og administrative narrativ om humaniora som et foredrags- og bogbaserede felt, når det nu faktisk – og ikke blot inden for arkæologien – er foranderligt og med vekslende behov. Denne strategi viste sig blandt andet i to specialiseringsmoduler på 3. året inden for henholdsvis 'Advanced Archaeological Field Practice' og 'Archaeological Science'.

Uddannelsen blev hilst velkommen af potentielle aftagere, men måtte opgives i sin oprindelige udformning, da forudsætningen for at etablere den i høj grad instrument- og laboratoriebaserede uddannelse var afhængig af en højere taksameter-indplacering. Det var der ikke politisk vilje til at realisere. Fagene måtte dermed gentænke uddannelsen inden for rammerne af 'det gamle humaniora', det vil sige inden for ordinære økonomiske rammer. Det var dermed blandt andet ikke muligt at udbyde flere specialiseringsmoduler på 3. året, og det naturvidenskabelige indslag, som tidligere havde været integreret i andre discipliner måtte samles og finansieres gennem et samarbejde med Faculty of Science and Technology. En beklagelig og utilsigtet konsekvens heraf blev, at det ikke som tidligere nu længere var muligt for de studerende at vælge en to-faglig bachelor. Til gengæld er der med den nye uddannelse en klar forventning om, at fokuseringen af grunduddannelsen til en fælles kerne af fag vil mindske frafald og øge gennemførelsesdynamikken. Én ting er klar: bacheloruddannelsen skal tænkes sammen med overbygningen ift. indhold, kompetencer og specialiseringsmuligheder. Valgfriheden kommer således i spil i overgangen fra BA til KA, hvor de studerende med fordel kan orientere sig, og træffe velovervejede uddannelses- og karrierevalg.

Fra politisk side har der været meget fokus på dimensionering af uddannelserne, samtidig med at der også har været fokus på de studerendes og medarbejdernes trivsel. AUs arkæologiske afdeling har ophobet en gevaldig overarbejdsbukkel, og stress er ifølge alle undersøgelser udbredt blandt universiteternes stab. Der er således forhåbninger om, at øget fokus på det samlede tidsforbrug og balancen mellem undervisning, administration, formidling og forskning på længere sigt giver ikke blot en bedre balance, men også bedre resultater og et bæredygtigt arbejdsmiljø.

En ny kandidatuddannelse 2019

Et yderligere aftryk af uddannelsessektorens omstrukturering og den generelle opstramning i uddannelsesudbud i Danmark er således den umiddelbart forstående sammenlægning af ikke blot to, men tre eksisterende kandidatuddannelser i Klassisk Arkæologi, i Middelalder- og Renæssancearkæologi og i Forhistorisk Arkæologi. Ifølge dimensioneringspolitikken vil ingen af disse KA uddannelser være bæredygtige – økonomisk set – hver for sig. Når dimensioneringen er fuldt indfaset i 2020 vil en årgang på den nye fælles kandidatuddannelse være normeret til kun 16 studerende mod sammenlagt 29 studerende for de tre fag i gennemsnit over de seneste 5 år. Retskravsreglen godt kan føre til større hold, som dog også vil medføre ministerielt pålagte bøder til uddannelserne. Det sagt, så er der også, og ikke mindst, gode faglige grunde for sammenlægningen.

Uddannelsen forventes begyndt i efterår 2019, så den nærværende redegørelse afspejler forhandlingernes status i skrivende stund. Tanken bag den nye KA i Arkæologi er at maksimere fleksibiliteten inden for den i virkeligheden ret så stringente struktur, som en to år lang kandidatuddannelse nu har. Skønt der tales om samlet 120 ECTS og to år, så er hele det andet år optaget af praktik eller udenlandsophold (3. semester) og speciale (4. semester). Udviklingens fokus har således været på uddannelsens første år, som nu er opdelt i seks discipliner af 10 ECTS, hvoraf tre er fælles for alle studerende, og tre består af valgfag. Fælles er et teorifag, et fag inden for kvantitativ metode og datavisualisering og et fag om projektstyring. Af de tre valgfag vil to have en kulturhistorisk vægtning og et

Tema: Nye studieordninger på arkæologi

have metodisk eller tematisk vægtning. Alle tre arkæologiske fagligheder vil være repræsenteret i valgfagene, således at de studerende vil kunne vælge klassiske, historiske eller forhistoriske perioder eller empiri på deres første år.

Uddannelsens eksamensformer og undervisningsformer afspejler de egentlige produkter og arbejdsrelationer, som de studerende vil skulle levere og indgå i på kommende arbejdspladser, som formodentlig vil være de kulturhistoriske museer og andre kulturinstitutioner. Det vil sige, at de studerende skal prøve kræfter med at skrive formidlingstekster, forskningsartikler, projektansøgninger og budgetter. Vi er spændte på den nye uddannelse, ikke mindst fordi det dimensionerede studentertal betyder, at holdstørrelserne især i valgfagene vil være små, og undervisningen får her karakter af supervision og intensiv og datanær undervisning, ideelt i relation til undervisernes igangværende forskningsprojekter, snarere end almindelig kateterundervisning.

Samtidig vil valgfriheden inden for de udbudte kulturhistoriske og tematisk-metodiske moduler give de studerende muligheden for at opnå mere forskelligartede kompetenceprofiler end det har hidtil været muligt, paradoksalt nok på trods af at tre uddannelser flettes sammen til en. Endelig har vi bestræbt os på at finde en uddannelsesstruktur, der gør det muligt for os at inddrage de mange post-docs og ph.d.-studerende tilknyttet Moesgårdmiljøet i uddannelsen. De mange og til dels store og langvarige arkæologiske forskningsprojekter, som har hjemme ved AU nu, har bragt mange specialister til Moesgård. Det har vist sig svært at flette fx arkæometallurgi, geoarkæologi, afrikansk arkæologi eller historisk økologi ind i vores traditionelt primært sydkandinavisk og ret strengt kulturhistorisk ordnede KA uddannelser – og det er et tab for miljøet, for disse ildsjæle og for vores studerende. Vi håber at AUs KA i Arkæologi vil rumme disse muligheder, og at den samtidig vil byde på en fleksibel, bæredygtig og nogenlunde fremtidssikret overbygning.

Fremtidens arbejdsmarked

De kommende arbejdsgivere har klart tilkendegivet, at der ikke er noget arbejdsmarked for bachelorer. Denne afvisning er interessant, da uddannelsessystemet gennem en årrække har orienteret sig mod det engelske system, hvor der er stor interesse for bachelorer. Men det betyder grundlæggende, at det er helt centralt at se uddannelserne i sammenhæng. De politiske og heraf følgende ressourcemæssige stramninger har fokus på gennemførelse, og i praksis indskrænker det de studerendes muligheder for at opnå relevant erhvervs erfaring sideløbende med deres uddannelse. Desuden kan man frygte, at det på sigt også vil mindske incitamentet for at skabe individuelle profiler gennem kombination af forskellige uddannelser på BA og KA. Med den nye uddannelsesprofil på AU håber vi dog at kunne give et vist kvantum af valgfrihed og at lægge op til beviste koblinger mellem de tre arkæologiske fag. Samtidig giver kombinationen af den mere fokuserede og kernefaglige BA og den friere opbyggede KA i arkæologi eller alternativt KA i Sustainable Heritage Management stadig de studerende mulighed for at profilere deres uddannelse i forskellige arbejdsmarkedsorienterede retninger.

Arkæologifaget har grundet et sæsonorienteret arbejdsmarked ikke gode arbejdsmarkedsstatistikker, men det er værd at bemærke, at der ikke er arbejdsløshed blandt ph.d.er. Det giver også en udfordring i undervisningssystemet, hvor vi både skal tage hensyn til studerende, som henholdsvis ønsker og ikke ønsker en forskeruddannelse.

Afslutning

Siden den nye bachelor er blevet søsat, har vi oplevet en tiltagende interesse for uddannelsen. Det viser sig både i stor interesse for studiepraktik i forbindelse med studievalg og i optag på studiet. De høje bølger efter fremdriftsreformens og dimensionerings indføring har lagt sig, og der er kommet arbejdsro her på Aarhus Universitet. Om det er roen før den næste storm, eller om vi nu kan udføre vores håndværk og uddanne de nye generationer af arkæologer, vil vise sig.

Link

Studieordning for bacheloruddannelsen i arkæologi (2016).

<https://eddiprod.au.dk/EDDI/webservices/DokOrdningService.cfc?method=visGodkendtOrdning&dokOrdningId=11087&sprog=da>

Litteratur

Svart Kristiansen, M. 2015

The future for the past. In: M. Svart Kristiansen, E. Roesdahl & J. Graham-Campbell (red.): *Medieval Archaeology in Scandinavia and Beyond. History, trends and tomorrow: Proceedings of a conference to celebrate 40 years of medieval archaeology at Aarhus University 26-27 October 2011*. Aarhus 2015, s. 57-72.

Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift der søger at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt. Her kan både arkæologisk faglige og fagpolitiske emner behandles og debatteres.

Skriv til Arkæologisk Forum:

Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag. Kontakt redaktionen, og få råd og vink om indhold, læsere, formaliteter, deadlines m.v.

Fagfællebedømmelse:

Generelt bliver tekster i Arkæologisk Forum fagfællebedømt. Fagfællebedømte artikler er markeret med en stjerne (*) ved forfatternavnet.

Kontakt:

redaktion@archaeology.dk
www.archaeology.dk

© Forfatterne og Arkæologisk Forum.

Artikler, indlæg og billeder må ikke mangfoldiggøres i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen.

Redaktion:

Mette Palm (ansv. redaktør)
Jette Rostock
Anna Beck
Ole Thirup Kastholm
Signe Lützu Pedersen
Susanne Klausholm Dolleris
Marie Lenander Petersen

Udgiver:

Foreningen af Fagarkæologer – FaF

Forsidebillede:

Kampscene fra Bayoux-tapetet.

Tryk og oplag:

Museum Vestsjælland trykker 250 stk.

Arkæologisk Forum udkommer:

maj og november

Abonnement og løssalg private:

175,- kr. årligt (2 numre)
87,50 kr. pr. nummer

ISSN 1399-5545

Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk

Nr. 38
2018

Arkæologisk Forum